

Людмила Володимирівна КРУЧАК

аспірантка,
кафедра аудиту, ревізії та аналізу,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail:14021402lusik@mail.ru

**АНАЛІЗ СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ СУБ'ЄКТА
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Кручак, Л. В. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання [Текст] / Людмила Володимирівна Кручак // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 2. – С. 93-98. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті досліджено сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. Проаналізовано динаміку, склад та структуру, причини, строки існування і давності створення дебіторської заборгованості. Здійснено порівняльний аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві.

Ключові слова: дебіторська заборгованість; кредиторська заборгованість; фінансовий стан; виробнича ситуація; суб'єкт господарювання; неплатоспроможність.

Lyudmyla Volodymyrivna KRUCHAK

PhD Student,
Department of Audit, Revision and Analysis,
Ternopil National Economic University
E-mail:14021402lusik@mail.ru

**ANALYSIS OF ACCOUNT RECEIVABLE AND ACCOUNT PAYABLE STATE
OF BUSINESS ENTITY**

Abstract

In the article the essence of concepts "account receivable" and "account payable" is considered. The dynamics, composition and structure of account receivable are investigated. The reasons and the terms of creation of account receivable are defined. The comparative analysis of account receivable and account payable in the enterprise is carried out.

Keywords: account receivable; account payable; financial position; production situation; entity; insolvency.

JEL classification: M20, M29, M49

Вступ

У сучасних умовах господарювання важливого значення набуває аналіз фінансового стану підприємства. Основним джерелом інформації про фінансовий стан суб'єктів господарювання є фінансова звітність. Дебіторська заборгованість входить до складу оборотних активів та впливає на показники фінансового стану. Для функціонування підприємства досить важливе значення має управління й аналіз дебіторської заборгованості. Розглядаючи фінансовий стан підприємства, доцільно вивчати динаміку, склад, структуру, а також причини, строки існування і давності створення дебіторської заборгованості. При її дослідженні необхідно керуватися Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», у якому визначено методологічні засади формування бухгалтерського обліку та розкриття у фінансовій звітності інформації про дебіторську заборгованість. Вона виникає внаслідок розрахунків підприємства з покупцями, постачальниками, фінорганамі, замовниками, працівниками.

Багато вчених звертали увагу на дебіторську заборгованість. Зокрема, проблемні аспекти сутності

цього поняття у своїх працях розглядають М. Д. Білик, Є. В. Дубровська [1, 3]. Управлінням дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання цікавились фахівці-економісти В. П. Савчук і Т. Мамонт. Науковці О. Г. Лищенко та О. Ніколаєнко висловлюють свої думки щодо аналізу дебіторської заборгованості підприємства [5; 6]. Питання обліку і аналізу розрахунків, зобов'язань та заборгованості розглядали у своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: Ф. Ф. Бутинець, О. М. Головащенко, М. Ю. Медведєв, М. С. Пушкар, Ю. Д. Чацкіс, В. О. Шевчук, а також Зві Боді, Дж. Ван Хорн, Р. К. Мертон, Д. Стоун, та інші [7]. Водночас ці питання потребують подальшого дослідження.

Мета статті

Мета статті – науково обґрунтувати сутність дебіторської та кредиторської заборгованості на рівні виробничого підприємства, проаналізувати динаміку складу і структури дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, провести порівняльний аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості на досліджуваному підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження

Виникнення дебіторської заборгованості – нормальна ознака фінансово-господарської діяльності підприємства. Кожен суб'єкт господарювання зацікавлений в оптимізації її обсягу. Це зумовлено тим, що скорочення дебіторської заборгованості є резервом зниження потреби підприємства в обігових коштах та прискорення швидкості їх обігу.

Для будь-якого підприємства дебіторська заборгованість має важливе значення, тому що за своїм змістом вона є інструментом кредитування дебітора за отримані ним товари, надані роботи чи послуги на безвідсотковій основі.

Розмір дебіторської заборгованості залежить від обсягу продажів, умов розрахунку з покупцями (передоплати, наступної оплати), періоду відстрочки платежу, платіжної дисципліни покупців, організації контролю за станом дебіторської роботи і претензійної роботи на підприємстві.

Різке збільшення дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців.

Причинами збільшення статей дебіторської заборгованості можуть бути:

- необачна кредитна політика підприємства щодо покупців;
- неплатоспроможність або банкрутство деяких споживачів;
- занадто високі темпи нарощування обсягу продажів;
- труднощі в реалізації продукції.

Скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це відбувається за рахунок скорочення періоду її погашення. Якщо ж дебіторська заборгованість зменшується у зв'язку зі зменшенням відвантаження продукції, то це свідчить про зниження ділової активності підприємства [3].

Зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно, а зниження – позитивно. Необхідно розрізняти нормальну і прострочену заборгованість. Наявність простроченої створює фінансові труднощі, оскільки підприємство буде відчувати нестачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплат заробітної плати. Крім того, заморожування коштів у дебіторській заборгованості призводить до уповільнення оборотності капіталу. Прострочена дебіторська заборгованість означає також зростання ризику непогашення боргів і зменшення прибутку. Тому кожен суб'єкт господарювання зацікавлений у скороченні термінів погашення належних йому платежів.

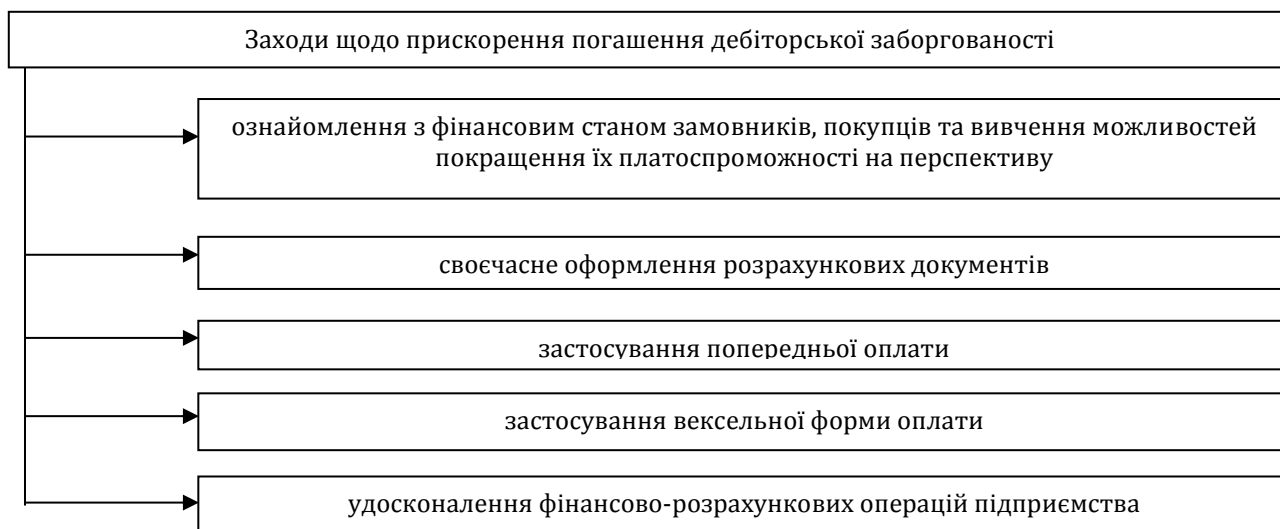
Важливе значення має давність утворення дебіторської заборгованості, необхідно встановити, чи немає в її складі сум, не реальних для стягнення, або таких, за якими минають строки позовної давності. Якщо такі виявлені, то необхідно терміново вжити заходів для їх стягнення (оформлення векселів, звернення в господарський суд тощо).

На величину дебіторської заборгованості підприємства впливає стан договірної та розрахункової дисципліни. Недотримання договірної та розрахункової дисципліни, несвоєчасне висування претензій за борги, які виникають, призводять до значного зростання невиправданої дебіторської заборгованості, створення фінансових труднощів, нестачі ресурсів. Тому доцільно провести аналіз дебіторської заборгованості за строками утворення, тому що тривалі неплатежі відволікають засоби з господарського обороту. Аналітик, який займається управлінням дебіторською заборгованістю, повинен зосередити увагу на найдавніших боргах і звернути увагу на великі суми заборгованості. Важливим є здійснення заходів щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості (рис. 1) [3].

Аналіз дебіторської заборгованості підприємства дає можливість оцінити можливу величину доходів, які можна отримати у вигляді штрафів, пені, неустойок від дебіторів, які затримали оплату.

У процесі аналізу потрібно вивчати перш за все динаміку дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання. Проаналізуємо дебіторську та кредиторську заборгованість ПАТ «Гоцанський завод

продтоварів» за чотири роки. Упродовж аналізованого періоду здійснювалися операції, за якими виникла дебіторська заборгованість (табл. 1). Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» за 2012-2015 роки засвідчив, що у 2015 році дебіторська заборгованість зросла порівняно з минулим роком на 314,4 тис. грн, або на 39,02 %. Значне скорочення дебіторської заборгованості спостерігається у 2014 році порівняно з 2013 роком, що становить 797,4 тис. грн, або 50,26 %. Якщо зіставити дебіторську заборгованість, яка склалася у 2015 році, із дебіторською заборгованістю 2012 року, то спостерігається зростання цього показника на 124,5 тис. грн, або на 12,51 %.

Рис. 1. Заходи щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості

Таблиця 1. Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» за 2012-2015 роки

Показники	Роки				Абсолютне відхилення 2015 р. до 2012 р.	Темп зростання, 2015 р. до 2012 р. %
	2012	2013	2014	2015		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги:						
чиста реалізаційна вартість	628,9	782,2	767,1	715,9	+87,0	113,83
первісна вартість	628,9	782,2	767,1	715,9	+87,0	113,83
Інша поточна дебіторська заборгованість	366,7	820,9	38,6	404,2	+375	110,23
Усього дебіторська заборгованість	995,6	1603,1	805,7	1120,1	+124,5	112,51

Особливу увагу в процесі аналізу дебіторської заборгованості доцільно звернути на статтю «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги», яка має найбільшу питому вагу в загальній сумі дебіторської заборгованості. Питома вага дебіторської заборгованості показує, яка частина оборотних засобів підприємства зосереджена в розрахунках (табл. 2).

Аналіз структури дебіторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» у 2012 і 2015 роках показав, що значних змін не відбулося. У структурі дебіторської заборгованості переважає питома вага дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги і відповідно становить 63,17 % і 63,91 %. А інша поточна дебіторська заборгованість становить за 2012 рік – 36,83 %, за 2015 рік – 36,09 %. Більш серйозні зміни у структурі дебіторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» відбувалися у 2013 році. Так питома вага дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги становила 48,79 %, а питома вага іншої поточної дебіторської заборгованості – 51,21 %. Це свідчить, що заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги була погашена. А у 2014 році на цьому підприємстві спостерігається різке зростання дебіторської заборгованості за продукцію у структурі, яке становить 95,21 %, що було спричинено розширенням діяльності та збільшенням кількості покупців.

Актуальним є питання про зіставлення дебіторської і кредиторської заборгованості. У світовій практиці таке порівняння поширене і є одним з етапів аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості.

Таблиця 2. Аналіз структури дебіторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» за 2012-2015 роки

Показники	Питома вага у розрізі заборгованості,%				Зміна структури		
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 рік до 2012 року	2014 рік до 2013 року	2015 рік до 2014 року
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги:							
чиста реалізаційна вартість	63,17	48,79	95,21	63,91	-14,38	+46,42	-31,3
первісна вартість	63,17	48,79	95,21	63,91	-14,38	+46,42	-31,3
резерв сумнівних боргів	-	-	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	36,83	51,21	4,79	36,09	+14,38	-46,42	+31,3
Усього дебіторська заборгованість	100	100	100	100	-	-	-

У процесі аналізу доцільно зіставити суми дебіторської та кредиторської заборгованості. У результаті може бути виявлено:

- збільшення або зменшення дебіторської заборгованості;
- збільшення або зменшення кредиторської заборгованості.
- Позитивно оцінюється покриття дебіторської заборгованості кредиторською. Результати такого аналізу можуть свідчити про те, що:
- збільшення або зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства;
- зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції;
- збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути результатом неплатоспроможності покупців.

Деяке перевищення кредиторської заборгованості проти дебіторської позитивно впливатиме на фінансовий стан підприємства. Водночас підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості. На думку аналітиків, якщо кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, то підприємство раціонально використовує засоби, тобто тимчасово залучає в оборот засобів більше, ніж відволікає з обороту. Бухгалтери вважають, що кредиторську заборгованість підприємство зобов'язане погашати незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Отже, аналізуючи дебіторську і кредиторську заборгованість, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, враховуючи конкретну виробничу ситуацію на підприємстві.

Проаналізуємо динаміку кредиторської заборгованості цього суб'єкта господарювання за досліджуваний період з 2012 по 2015 роки (табл. 3).

Аналіз стану кредиторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» за 2012-2015 роки свідчить про поступове зростання загального розміру позичкового капіталу. Так у 2015 році порівняно із 2012 роком кредиторська заборгованість зросла на 1555,1 тис. грн, або у відсотковому значенні на 50,01 %. Після аналізу стану кредиторської заборгованості доцільно дати оцінку її структури.

Аналіз структури кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання за 2012 – 2015 роки подано у таблиці 4.

Аналізуючи структуру кредиторської заборгованості впродовж 2012 – 2015 років ПАТ «Гоцанський завод продтоварів», можна зробити висновки, що у 2012 році питома вага кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги становила 61,50 %, а вже у 2014 і в 2015 роках спостерігається зниження цього показника і становить 46,81 %, тобто у 2015 році порівняно з 2012 роком відбулося скорочення питомої ваги кредиторської заборгованості на 14,69 пунктів. Зменшення питомої ваги відбулося загалом короткострокових кредитів банків на 1,6 пункта, поточних зобов'язань на 0,2 пункта. Як правило, основною причиною змін структури кредиторської заборгованості є неплатежі. Аналіз стану

дебіторської та кредиторської заборгованості рекомендується доповнювати порівняльним аналізом (табл. 5).

Таблиця 3. Аналіз динаміки кредиторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» за 2012-2015 роки

Показники	Сума, тис. Грн.				Відхилення 2015 р. до 2012 р.	
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Абсолютне, (+; -)	Відносне, %
Короткострокові кредити банків	240,0	396,7	561,9	285,7	+45,7	+19,04
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1912,6	2431,8	1771,1	2183,6	+271	+14,19
Поточні зобов'язання:						
з бюджетом	6,5	14,5	1,8	13,1	+6,6	+101,54
зі страхуванням	10,7	12,3	9,4	12,5	+1,8	+16,82
з оплати праці	24,9	29,2	21,4	28,0	+3,1	+12,45
Інші поточні зобов'язання	915,1	1050,3	1770,8	2141,8	+1226,7	+134,05
Усього позичковий капітал	3109,8	3934,8	4136,4	4664,9	+1555,1	+50,01

Таблиця 4. Аналіз структури кредиторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» за 2012-2015 роки

Показники	Питома вага у розрізі заборгованості, %				Зміна структури 2015 р. до 2012 р., пунктів
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	
Короткострокові кредити банків	7,72	10,08	13,58	6,12	- 1,6
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	61,50	61,80	42,82	46,81	-14,69
Поточні зобов'язання:	1,35	1,42	0,79	1,15	-0,2
з бюджетом	0,21	0,37	0,04	0,28	+0,7
зі страхуванням	0,34	0,31	0,23	0,27	-0,07
з оплати праці	0,80	0,74	0,52	0,60	-0,20
Інші поточні зобов'язання	29,43	26,70	42,81	45,91	+16,48
Усього позичковий капітал	100	100	100	100	-

Таблиця 5. Порівняльний аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» за 2015 рік

Показники	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
Заборгованість за товари, роботи, послуги:	715,9	2183,8	-	1467,1
Заборгованість за кредити банку	-	285,7	-	285,7
Заборгованість за розрахунками:				
з бюджетом	-	13,1	-	13,1
зі страхування	-	12,5	-	12,5
з оплати праці	-	28,0	-	28,0
Інші поточна заборгованість	404,2	2141,8		1737,6
Разом	1130,1	4664,9	-	3534,8

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Гоцанський завод продтоварів» за 2015 рік показав, що загальне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською становить 3534,8 тис. грн.

Результатом такого аналізу є з'ясування зменшення чи збільшення дебіторської заборгованості; зменшення чи збільшення кредиторської заборгованості. Зменшення дебіторської заборгованості проти

кредиторської може бути через погіршення стосунків з клієнтами, а саме – через зменшення кількості покупців продукції. Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців. У процесі господарської діяльності частіше кредиторська заборгованість перевищує дебіторську. Отже, аналізуючи стан дебіторської та кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, враховуючи особливості діяльності підприємства та різні ситуації на підприємстві.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Діяльність суб'єкта господарювання тісно пов'язана з виникненням дебіторської та кредиторської заборгованості. Їх величина впливає на фінансову стійкість та платоспроможність підприємства.

Дебіторська заборгованість у сучасних умовах для покупців виступає джерелом кредитування їх діяльності на дуже вигідній основі, тому що виступає безвідсотковим кредитом. Ця обставина обумовлює, крім перегляду традиційного розуміння самої сутності дебіторської заборгованості, ще й необхідність застосування ефективних управлінських дій, спрямованих на регулювання її розмірів.

Для ефективного управління діяльністю підприємства недостатньо здійснювати тільки кількісний аналіз показників оцінки поточного стану та стратегічно важливих перспектив управління активами. Необхідно застосовувати якісний аналіз, основне завдання якого полягає у виявленні видів продукції, за якими виникає найбільша дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, а також у визначенні найбільш важливих клієнтів (споживачів, посередників, постачальників) підприємства, основних видів продукції, за якими найчастіше виникає дебіторська заборгованість.

Список літератури

1. Білик, М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2003. – №12. – С. 24-36.
2. Гнатенко, Є. П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2013.
3. Дубровська, Є. В. Дослідження сутності поняття «дебіторська заборгованість» / Є. В. Дубровська // Вісник Сумського державного університету. – 2009. – № 2. – С. 202-205.
4. Кручак, Л. В. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства. Матеріали міжнародної наукової конференції «Економіка та соціум: сучасний фундамент розвитку людства», м. Лейпциг (Німеччина), 2016.
5. Лищенко, О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / О. Г. Лищенко, Г. М. Бескота // Держава і регіон. – 2009. – № 1. – С. 114-117.
6. Ніколаєнко, О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання / О. Ніколаєнко // Підприємство, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 141-145.
7. Боді, З. Финанси / Зви Боди, Роберт Мертон. – М.: Вильямс, 2000. – 592 с.

References

1. Bilyk, M. D. (2003). Upravlinnya debitors'koyu zaborhovanistyu pidpryyemstv. *Finansy Ukrayiny*, 12, 24-36.
2. Hnatenko, Ye. P. (2013). *Shchodo analizu stanu debitors'koyi ta kredytors'koyi zaborhovanosti na pidpryyemstvi*. Ekonomichni nauky. Ser.: Oblik i finansy.
3. Dubrovs'ka, Ye. V. (2009). Doslidzhennya sutnosti ponyattya «Debitors'ka zaborhovanist'». *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu*. Ser. Ekonomika, 2, 202-205.
4. Kruchak, L. V. (2016). *Analiz debitors'koyi zaborhovanosti pidpryyemstva*. Materialy mizhnarodnoyi naukovoї konferentsiyi «Ekonomika ta sotsium: suchasnyy fundament rozvytku lyudstva», m. Leyptsyh (Nimechchyna).
5. Lyshchenko, O. H., Beskota, H. M. (2009). Analiz debitors'koyi zaborhovanosti v systemi upravlinnya pidpryyemstvom. *Derzhava i rehion*, 1, 114-117.
6. Nikolayenko, O. (2004). Deyaki aspekty analizu debitors'koyi zaborhovanosti subyektiv hospodaryuvannya. *Pidpryyemstvo, hospodarstvo i pravo*, 7, 141-145.
7. Bodi, Z. & Merton, R. (2000). *Finansy*. Moscow: Vil'yams.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2016 р.